

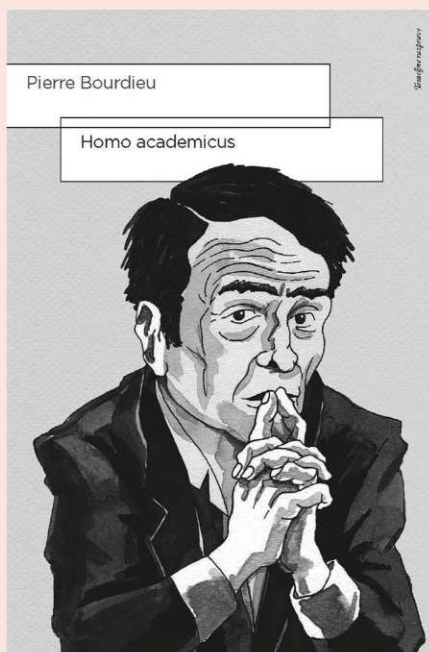
Pierre Bourdieu: HOMO ACADEMICUS

prevod: Matej T. Vatovec in
Varja Balžalorsky;
Pedagoška fakulteta Univerze v
Ljubljani, 2012;
296 str.

Nobenega dvoma ni, da je akademija – tako kot marsikatera druga zgodovinska institucija, ki se je nolens volens znašla na prelomnici – danes v krizi. Ne zgolj ta ali ona akademija znanosti in umetnosti, marveč akademija kot taka, predvsem pa akademija kot univerza, mišljena univerzalno kot skupnost učiteljev in učencev, profesorjev in študentov, pedagogov in raziskovalcev.

Kriza današnje univerze pa ni zgolj odraz sedanje gospodarske krize in politične revolucije kot odgovora nanjo, marveč, če že kaj, njen vsaj delni vzrok, o čemer se zlahka prepričamo, če vzamemo v roke sicer vse prej kot lahko čtivo, knjigo francoskega sociologa Pierra Bourdieuja Homo academicus. Ta namreč obravnava nekatere ključne spremene v francoskem visokem šolstvu v času pred in po majski revoluciji '68 (ki jo avtor v znanstveni sociološki maniri vseskozi depolitizira in naslavlja praviloma zgolj kot »krizo '68«), pri čemer zaznava natanko tiste splošnejše in bolj temeljne spremembe v evropskem visokem šolstvu, ki so šele imele priti kasneje, v osemdesetih in devetdesetih letih, in katerih menhirski mejnika predstavljata Magna Charta Universitatum iz leta 1988 in Bolonjska deklaracija iz leta 1999.

Povojna evropska situacija, nastop baby boom generacije in množična družba, ki se je takrat porodila, predstavljajo osnovne koordinate zgodovinskega konteksta, v katerem se za vselej spremeni struktura francoskega visokega šolstva, in, mutatis mutandis – z medsebojnim dogovarjanjem evropskih univerz in usklajenim podpisovanjem strateških dokumentov s strani visokošolskih ministrstev malodane vseh evropskih držav – tudi struktura slovenskega visokega šolstva. Premene se na ravni francoske (in vzporedno z njo evropske) univerze začnejo z navidezno zelo banalnim dejstvom, namreč s tem, da se tako zelo pomnoži število študentov, da obstoječi univerzitetni sistem ne zmore več ustrezno opravljati svoje naloge in zato začne s procesom hitrega usposabljanja novih in novih kadrov od menedžerskih do strokovnih služb in, kar je najpomembnejše in kar tvori specifičen predmet Bourdieujeve analize, novih in novih kadrov pedagogov in raziskovalcev. Skratka, povedano bolj konceptualno: tradicionalna univerza se zamaje natanko v trenutku, ko odpre svoje duri množični družbi, ki vnese v njeno, poprej ekskluzivistično zameje-

no polje distinktno družbeni element množičnosti. Izhodiščna zagata se že takoj v izhodišču cepi na paradoks, ki prežema celotno obravnavo: odprtje tradicionalno polpriprtih univerzitetnih vrat po eni strani pomeni dostop do visokošolske izobrazbe in/ali poklica tudi za tiste sloje, ki jim je bil vstop dotlej onemogočen zaradi socialnih, kulturnih ali katehoričnih drugih razlogov, (ne)utemeljenih s tradicijo, ki so spodjedali načelo enakosti in enakih pravic do izobraževanja za vse državljane. Po drugi strani pa je ravno pomasovljenje študija prineslo tudi vse tisto, kar označuje označevallec »kriza univerze« ali še širše in bolj strogo bordieujevsko rečeno, »kriza akademskega polja«. Bourdieujeva knjiga namreč predstavlja podlago in do določene mere tudi zgled, kako brez vnaprej izgotovljenih vrednostnih sodb ali mišljenjskih postopkov misliti natanko ta paradoks, ki pesti ne samo univerzo njegovega, temveč tudi in predvsem našega časa.

Začetna postavitev (in naslov prvega poglavja) Bourdieujeve knjige je sposoben pri Kantu, ki je v svojem slovitem spisu Spor fakultet konservativni in oblastoslužni triadi treh fakultet prava, medicine in teologije postavil protipol bolj liberalnih disciplin filozofske fakultete, ki nimajo smotra izven sebe, temveč same v sebi (v tem oziru se stvari niso dosti spremenile, kajti, katere tri fakultete imajo še vedno privilegirani položaj v razmerju tako do posve-tnih kot do svetih oblasti?). K omenjeni triadi s specifičnim reality check dodatkom četrte Bourdieu doda dve novi disciplini in njuni ustrezni fakultetni organizaciji, pri čemer se novum ne nanaša toliko na sami vedi kolikor

na njun vzpon v pogojih množičnega študija: sociologijo oz. družboslovje in naravoslovje oz. naravoslovno-tehnične znanosti. Obe disciplini in fakultete, ki so organizirane okoli teh dveh novumov, se v celotno kantovsko zgodbo umestijo na precej paradoksalno mesto, saj zasedajo obe poprej medsebojno izključujoči se poziciji: po eni strani sledijo smotru znanstvenega spoznanja qua spoznanja, po drugi strani pa služijo bodisi družbi (naravoslovno-tehnične znanosti so pač že po lastnem ustroju primernejše za instrumentalizacijo, še zlasti pa za podjetno unovčenje) bodisi državi (družboslovni kadri od sociologov in politologov, pa vse do novinarjev in obramboslovcev). Bourdieujeva zaostritev Kantove distinkcije se naposled reaktualizira in nazaj izkristalizira kot razlika, ki na eno stran postavlja »znanost reda in oblasti, ki teži k racionalizaciji (v dvojnem smislu) ustaljenega reda«, na drugo pa »znanost, ki pritiče redu in oblasti, ki skuša ne urejati javne stvari, temveč jih misliti kot take, misliti to, kaj sta družbeni red in Država« (str. 79).

V drugem (Vrste kapitala in oblike oblasti), še zlasti pa tretjem (Obramba korpusa in porušenje ravnotežij) in četrtem poglavju (Kritični trenutek) se že povsem otresemo iluzije, da je mogoče krizo univerze misliti zgolj kot problem slonokoščenosti akademskega polja v razmerju do oceanskega sveta, ki buta na krhko univerzo z valovi družbenega z ene in z državnimi valovi z druge strani; če gre za napetost med univerzo kot nekakšno odisejsko triero, ki pluje med družbeno Scilo in njeno tržno zainteresirano logiko na eni in državno Karibdo in njenimi političnimi mahinacijami na drugi strani, potem primerjava drži le,

v kolikor so vsi konflikti, ki izvirajo od tod, preslikani tudi navznoter. Osrednji del Bourdieujeve knjige namreč obravnava samo akademsko polje kot prizorišče bojev za raznorodne oblike oblasti in kapitala: »Križa, ki je razdelila učiteljski korpus, je križa verovanja«, križa verovanja v »svete statutarne meje, ki zahtevajo priznavanje«, pri čemer je »križa univerzitetnih hierarhij« zgolj eden izmed odrazov krhanja etabliranih meja (str. 161). Ta križa je najbolj otipljivo utelešena v medgeneracijskem konfliktu med »starimi« in »novimi« akademiki, pri čemer generacija ni razumljena preprosto kot biološka kategorija, temveč čisto preprosto kot akademska: razlika med »starimi« in »novimi« se namreč nanaša na razliko med tistimi, ki so se »po starem« ali »po novem« šolali, usposabljali, napredovali in (ne) upokojevali.

Natanko na tej točki se vzpostavi glavna fronta bojev, od sindikalnih do intelektualnih, ki potekajo na ravni ločnice med maloštevilnimi aristokratskimi mandarini (in njihovimi akademskimi administratorji, ki vihtijo birokratske moči in uživajo fevdalne privilegije) od preostalega mnoštva, ki bolj kot je potisnjeno v prekaren, trajno odvisen in neznošno izkoriščen položaj, bolj začenja postavljati pod vprašaj sama pravila igre, s čimer pa se spreminja tudi sama struktura akademskega polja: »Skratka, virtualna prelomnica čedalje jasneje poteka med profesorji ter asistenti ali predavatelji, ki so povečini objektivno bližje študentom kakor titularnim profesorjem. To pretrganje verige anticipiranih identifikacij, temelječih na redu nasledstev, ki si ga prizadevajo reproducirati, je takšno, da spodbuja nekakšno odcepitev agensov, ki so zato, ker

so izločeni iz tekme za prihodnost, dotlej vpisane v njihovo pozicijo, pripeljejo do tega, da postavljajo pod vprašaj samo tekmo. V tem pa lahko seveda prepoznamo še posebno eno izmed udeleženi splošnega modela revolucionarnih procesov: prelom kroga upanj in možnosti pomembno frakcijo manj dominiranih med dominiranimi objektivno pripelje do izstopa iz tekme – se pravi iz konkurenčnega boja, ki implicira prepoznavanje igre zastavkov, ki so jih vložili vladajoči – in do vstopa v boj, ki mu lahko rečemo revolucionaren, kolikor je njegov namen uvesti druge zastavke in tako bolj ali manj na novo opredeliti vso igro in adute, ki v njej omogočajo zmagi« (str. 181-182).

Odlika Bourdieujevega pristopa je obenem njegova glavna šibkost: po eni strani neizprosno presprašuje družbene pogoje delovanja polja, ki naj bi bilo po definiciji znanstveno, nepristransko, objektivno itd., izkaže pa se za še kako determinirano ne samo z zgodovino, marveč tudi in predvsem z arbitrarnostjo in subjektivnostjo njenih nosilnih akterjev – po drugi strani pa se poskuša izviti iz lastne družbene določenosti, s čimer reafirmira prav tisto znanstvenost, proti kateri nastopa s historičnega stališča. Nič čudnega torej, da ta paradoks preveva celotno knjigo skozi vsa njena poglavja, ki, čeprav podkrepljena z minucioznimi statističnimi analizami, ne delujejo najbolj prepričljivo tam, kjer bi si avtor želel (v objektivnih znanstvenih konstatacijah), temveč predvsem na tistih mestih, kjer je sam paradoks ekspliciran, tematiziran, reflektiran; recimo na prvi (»Vse tisto, kar lahko vemo le, če smo v tem, in vse tisto, česar ne moremo ali nočemo vedeti, ker smo v tem«, str. 11) in zadnji (»Razumevanje

je v tem primeru težavno zgolj zato, ker na določen način še predobro razumemo in ker nočemo ne videti ne vedeti, kar razumemo«, str. 43) strani uvoda, ki nosi naslov »Knjiga za sežig?« (eksplisitna referenca na Li Čijevo knjižno razkritje pravil mandarinskega ravnanja z aluzijo na akademske mandarine). Takšni filozofski momenti refleksije same znanstvene refleksije pa so zanimivi natančno kot metarefleksija akademskega polja, vključno z njenimi postopki refleksije, predvsem pa samo-refleksije.

Definitivno li čijevska »knjiga za sežig« torej, ampak le, v kolikor je razkritje pravil delovanja akademskega mandarinata grožnja za obstoječe akademske strukture – prav zaradi tega in prav tako definitivno pa tudi brechtovska »knjiga kot orožje« in potemtakem čisto prava »knjiga za samovžig«, ki bo podžgala k mišljenju marsikaterega bralca, pa naj je študent ali profesor ali nekje v tistem nelagodnem vmes.

Mirt Komel

Nina Lončar:
KOMINFORM IN TRŽAŠKI SLOVENCİ: ODNOSI MED KOMUNISTI V CONI A STO 1948 – 1952

Krožek za družbena vprašanja
 Virgil Šček,
 Mladika, 2012;
 217 str.

Delo Nine Lončar, nekdanje profesorice geografije in zgodovine, danes pa bibliotekarke v Enoti za domoznanstvo Univerzitetne knjižnice v Mariboru, bo zagotovo pripomoglo k razsvetlitvi dogajanja v coni A Svobodnega tržaškega ozemlja (STO) v prvih letih po sporu

s Kominformom. Gre za predelano oz. dopolnjeno diplomsko delo, ki ga je avtorica leta 2003 opravila na nekdanji Pedagoški fakulteti Univerze v Mariboru (danes Filozofska fakulteta) pod mentorstvom dr. Jerce Vodušek Starič in somentorstvom dr. Jožeta Pirjevca. Avtorica je pregledala precej arhivskega gradiva v Arhivu Republike Slovenije, Narodni in študijski knjižnici v Trstu ter v tržaškem Archivo di Stato, poleg relevantne literature pa je kot vira uporabila še dva tržaška komunistična časopisa. Knjiga je tudi slikovno bogato opremljena, za kar gre zahvala predvsem Odseku za zgodovino Narodne in študijske knjižnice v Trstu.

Prvih 50 strani avtorica nameni prikazu komunističnega delovanja v Julijski krajini do leta 1948. Kratkemu pregledu obdobja fašističnih zatiranj pred 2. svetovno vojno sledi več strani o dogajanju med vojno in v prvih povojnih letih. Poudarek je na odnosih med Komunistično partijo Jugoslavije oz. Slovenije in Komunistično partijo Italije (KPI), povojno ustanavljanje organizacij za skupni boj proti »imperialistom«, seznanimo se z opozicijo (Slovenska demokratska zveza) itd. Avtorica nato opozori na prelomni trenutek, ko se v Trst vrne Vittorio Vidali. Vidali, po rodu iz Milj, je bil član KPI od l. 1921, kasneje je emigriral v ZDA in v Mehiko; sodeloval je v Španski državljanski vojni, kjer je organiziral V. komunistični polk in mu poveljeval. Leta 1940 je zopet odšel v Mehiko, kjer naj bi kot agent Kominterne celo sodeloval pri likvidaciji Leva Trockega. Leta 1943 se vrne v Italijo, kjer vstopi v partizansko gibanje, in se l. 1947 naposled nastani v Trstu. Pomoč pri vrnitvi mu je nudila KPS, glede na ogromne vsote denarja, ki jih je v le-

tih 1950–57 prejemal iz Moskve, pa avtorica sklepa, da je v Trst prišel na sovjetsko pobudo. Ambiciozni Vidali se je, ne brez notranjih trenj, povzpел na vrh tržaškega komunističnega gibanja, ki se je po sprejetju Pariške mirovne pogodbe leta 1947 reorganiziralo v Komunistično partijo STO (sekretar CK KPSTO je postal Branko Babič).

Junija 1948 Informacijski biro komunističnih partij (Informbiro oz. Kominform) obtoži jugoslovanski vrh levičarskih in desničarskih deviacij; spor doživi vrhunec v izključitvi Jugoslavije iz Kominforma. Avtorica prikaže razkol znotraj KPSTO, ki je nastal kot posledica resolucije Kominforma, zanima pa jo tudi, ali so tamkajšnji partijci zaradi specifične situacije Trsta za nesoglasja vedeli že prej. Vidali, ki je prejemal navodila od prosovjetske KPI, se je namreč izrekel za resolucijo, medtem ko je Babič vztrajal, naj tržaška partija do nje ne zavzame nobenega stališča. Avtorica nato niza dogodke, ki so privedli do končnega razkola znotraj tržaške partije. Posveti se tudi razkolu »na